

7. Про судову практику у справах про злочини проти власності Верховний Суд; постанова від 06.11.2009 № 10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>.
8. Конституція України: науково-практичний коментар. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bibl.com.ua>.
9. Кримінальний кодекс України : Кодекс України, кодекс, Закон від 05.04.2001 № 2341-III. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua>.
10. Шаповалова О.А. Повноваження слідчого судді у новому КПК України / О.А. Шаповалова. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://fuajudges.org.ua>.
11. П.Д. Біленчук, В.К. Лисиченко, Н.І. Клименко та ін. Криміналістика: підручник / За ред. П.Д. Біленчука. –2-ге вид., випр. і доп. – К.: Атіка, 2001. – 544 с.
12. Справа Ейрі – Рада Європи, Європейський суд з прав людини, міжнародні суди; рішення, справа від 09.10.1979. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua>.
13. The Case of Voloha v. Ukraine, заява № 23543/02 / Рішення щодо України, винесені Європейським судом з прав людини // Міністерство юстиції України: офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua>.
14. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Київського районного суду міста Одеси відповідних клопотань про надання дозволу на проведення обшуку за період із 21.11.2012 р. по 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ki.od.court.gov.ua>.
15. Узагальнення судової практики розгляду слідчими суддями Апеляційного суду міста Києва клопотань про надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи у 2012–2013 роках. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.apcourtkiev.gov.ua>.

УДК 343.139

ЗАЯВЛЕННЯ ВІДВОДУ СЛІДЧОМУ

THE CHALLENGE OF INVESTIGATOR

Дем'янчук В.А.,

*кандидат юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права і правосуддя
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»*

Денісова Г.В.,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права і правосуддя
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»*

У статті досліджено порядок заявлення та вирішення відводу, самовідводу слідчого в кримінальному провадженні, проаналізовано наукові підходи щодо процедури заявлення відводу, самовідводу слідчого. Запропоновано зміни та доповнення до чинного законодавства.

Ключові слова: відвід, самовідвід, слідчий, слідчий суддя, прокурор, кримінальне провадження.

В статье исследованы порядок заявления и решения отвода, самоотвода следователя в уголовном производстве, проанализированы научные подходы относительно процедуры заявления отвода, самоотвода следователя. Предложены изменения и дополнения в действующее законодательство.

Ключевые слова: отвод, самоотвод, следователь, следственный судья, прокурор, уголовное производство.

This article explores procedure and resolving of challenge, self-objection of investigator in criminal proceedings, analyzes scientific approaches to procedures of challenge, self-objection of investigator. New amendments to current legislation are proposed.

Key words: challenge, self-objection, investigator, investigating judge, prosecutor, criminal proceedings.

Актуальність теми. Серед засад кримінального провадження одне з чільних місць займає засада законності. Вона закріплена в ст. 9 чинного Кримінального процесуального кодексу України. Частина 2 цієї норми передбачає обов'язок керівника органу досудового розслідування, слідчого всебічно, повно і неупереджено дослідити обставини кримінального провадження, виявити як ті обставини, що викривають, так і ті, що виправдовують підозрюваного, обвинуваченого, а також обставини, що пом'якшують чи обтяжують його покарання, надати їм належну правову оцінку та забезпечити прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень. Співставляючи цю вимогу закону з процесуальним статусом

слідчого в кримінальному провадженні, варто зазначити, що він наділений значними повноваженнями. І саме тому його об'єктивність та неупередженість має винятково важливе значення при здійсненні ним слідчих (розшукових) дій та негласних (розшукових) дій, прийнятті процесуальних рішень, чим і обумовлюється актуальність даного дослідження.

Дослідженням цих питань займалися О.Р. Михайленко, О.П. Рижаков, С.А. Александров, О.М. Ларін, Х.А. Мамедова, А.П. Гуляєв, В.Г. Білоусенко, Ю.М. Грошевий, А.Я. Дубинський, М.М. Михеєнко, В.П. Шибіко, В.Г. Задерако, М.С. Строгович, Р.Д. Рахунів, М.І. Сірий, О.П. Кучинська, О.А. Кучинська та інші.

Метою статті є спроба розглянути наукові підходи щодо заявлення відводу, самовідводу слідчого; процедури подання заяви про відвід, самовідвід слідчого, строки та наслідки його вирішення.

Завданнями цього дослідження є: 1) здійснення аналізу наукових підходів щодо заявлення відводу, самовідводу слідчого; 2) визначення моменту заявлення та кола суб'єктів заявлення відводу слідчому; процедури подачі та розгляду заяви про відвід, самовідвід слідчого; 3) окреслення вимог щодо змісту заяви про відвід слідчого; 4) формулювання наслідків заявлення відводу, самовідводу; 5) розробка пропозицій по вдосконаленню чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. О.П. Рижаков слушно вказав, що згідно із кримінально-процесуальним законом відводу можуть підлягати слідчий або дізнавач. Закон не передбачив право відводу щодо начальника слідчого відділу і начальника органу дізнання [1, с. 247].

С.А. Александров зробив загальний висновок, що відвід може бути заявлений тому суб'єкту, який діє саме на даному етапі кримінального процесу. Не можна заявити відвід тому, хто вже виконав свої функції [2, с. 74]. Отже, після передачі обвинувального акта до суду заявити відвід слідчому вже не можна.

У КПК України 2012 р. не передбачено обов'язок слідчого назвати себе і запитати учасника кримінального провадження, чи не заявляє той йому відвід [3, с. 48]. Тому пропонуємо доповнити ч. 3 ст. 77 КПК України 2012 р. таким чином: «Якщо слідчий прийняв справу до провадження, то він повинен оголосити підозрюваному, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу про це, роз'яснити право заявити відвід та підстави для цього і запитати, чи заявляють вони йому відвід та оформити цю дію протоколом».

Певні особливості застосування права на відвід слідчого виникають, якщо справа розслідується групою слідчих. О.П. Кучинська, О.А. Кучинська наголосили, що при створенні слідчо-оперативної групи виносять постанову, яку оголошують обвинуваченому, роз'яснюють йому право на відвід будь-кого із членів слідчої групи [4, с. 101]. Інших учасників розслідування також має бути поінформовано про створення слідчої групи і роз'яснено права відводу її членів, про що складається протокол [5, с. 179; 6, с. 130; 7, с. 215; 8, с. 238, 236–239]. Погоджуючись із цією думкою, пропонуємо доповнити ч. 2 ст. 38 КПК України 2012 р. таким чином: «Постанова про створення слідчої групи оголошується підозрюваному, його захиснику, законному представнику, потерпілому, його законному представнику, цивільному позивачу та відповідачу, їх представникам із роз'ясненням права заявлення відводу та підстав для цього, про що складається протокол».

Однією з важливих гарантій дотримання законності в стадії досудового розслідування є право підозрюваного, потерпілого на відвід слідчого. Право відводу слідчого встановлено законом достатньо широко [9, с. 288; 10, с. 55]. Щодо права заявити від-

від, то з цього приводу в учених немає однозначної думки. На думку О.М. Ларіна, будь-який учасник процесу або громадянин вправі оскаржити дії і рішення слідчого, вказати на обставини, які усувають його від участі в розслідуванні [11, с. 95].

Дещо іншу точку зору відстоює Х.А. Мамедова, яка вважає, що правильною є практика органів і осіб, відповідальних за ведення процесу, коли вони розглядають заяви про відвід і самовідвід, які надходять від усіх осіб, які беруть участь у справі [12, с. 24]. А.П. Гуляєв вказав, що слідчому може бути заявлений відвід заінтересованим учасником розслідування або його представником, у тому числі і захисником [13, с. 166]. На нашу думку, висловлене О.М. Ларіним, Х.А. Мамедовою, А.П. Гуляєвим бачення у сучасних умовах не відповідає законодавству. Адже відвід у кримінальному судочинстві згідно із КПК України 2012 р. можуть заявити тільки особи, які у провадженні захищають власний інтерес, та їх представники, а в судових засіданнях – також прокурор. Пропонуємо у ч. 2 ст. 80 КПК України 2012 р. замінити слова: «особами, які беруть участь у кримінальному провадженні» словами «особи, які у провадженні захищають власний інтерес, та їх представники, а у судових засіданнях – також прокурор».

Вчені слушно зауважили, що на стадії досудового розслідування відбувається розширення норм про відводи за рахунок дії норми КПК про право слідчого давати окремі доручення іншим слідчим чи оперативним підрозділам, які при цьому не приймають справу до свого провадження [14, с. 135]. А тому слід доповнити ч. 1 ст. 77 КПК України 2012 р. новим абзацом: «Положення даної статті діють і при виконанні окремих та судових доручень».

Насамперед розглянемо питання, чи можливе заявлення самовідводу, відводу на початку досудового розслідування кримінального провадження. Оскільки самовідвід ініціюється самим слідчим за наявності передбачених у КПК України обставин, які виключають його участь у провадженні, то можливість відводу, самовідводу на початку здійснення досудового розслідування не викликає ускладнень. Тому, заявивши самовідвід, службова особа не повинна приймати справу до свого провадження до остаточного вирішення самовідводу.

Заслужує на увагу питання виникнення права на відвід слідчому. О. Дежнев, розглядаючи питання можливості відводу на початковому етапі досудового розслідування, наголосив, що норми про відводи повинні поширюватися і на цю стадію задля забезпечення законного початку провадження [15, с. 46]. Ми підтримуємо судження О. Дежнева. Заява про відвід або самовідвід слідчого може бути подана на будь-якому етапі досудового слідства чи дізнання після того, як підстава до відводу стала відома особі, яка його заявляє [9, с. 122; 16, с. 97; 17, с. 104; 18, с. 97; 19, с. 201; 5, с. 179].

Закон не визначає форми відводу слідчому. Заява про відвід обов'язково повинна знайти відображення в матеріалах кримінального провадження. Відвід може бути заявлений у формі окремого документа.

Водночас є практично можливим заявлення відводу слідчому учасникам процесу в ході проведення слідчої дії. У цих випадках усна заява про відвід вноситься до протоколу [8, с. 130; 5, с. 180].

Стосовно самої заяви про відвід. Заява про відвід повинна ґрунтуватися на законі, бути конкретною, обґрунтованою. Ми вважаємо, що необхідно в законі вказати всі вимоги до неї і зробити цей документ уніфікованим для всіх учасників процесу, врегулювавши єдиною нормою. Крім того, в законі також не узагальнений і зміст заяви про самовідвід. На наш погляд, її форма також повинна бути письмовою і містити необхідні реквізити.

В.Г. Задерако зробив висновок із слідчої практики, що більшість відводів, заявлених слідчим, містять мотиви, які не засновані на законі. За його оцінкою, зробленою при вивченні кримінальних проваджень, лише кожний 7–8 відвід, заявлений на досудовому слідстві, був обґрунтованим [20, с. 12–13].

Отже, форма заяви про відвід може бути як усна, так і письмова. Обов'язково мають бути вказані конкретні та аргументовані обставини заявлення відводу. По можливості мають бути приєднані докази – документи (пояснення осіб, цивільно-правові акти, довідки тощо).

Слідчий вправі дати свої пояснення з приводу заявленого йому відводу [16, с. 97; 17, с. 104; 18, с. 97; 19, с. 201]. Ми вважаємо, що пояснення слідчого не може розглядатися лише як засіб захисту його інтересів – професійних чи особистих. На нашу думку, в разі заявлення відводу слідчий зобов'язаний дати свої пояснення, що сприятиме обґрунтованому вирішенню відводу. Якими б не були підстави відводу, слідчий повинен діяти як службова особа, виклавши свої пояснення з оцінкою доводів заявника. Пропонуємо внести зміни у ч. 3 ст. 81 чинного КПК України, а саме: «Слідчий, якому заявлено відвід, зобов'язаний дати свої пояснення».

Суб'єкт вирішення самовідводу, відводу слідчого єдиний – слідчий суддя. Це положення закріплене в ч. 2 ст. 81 КПК України. Вирішення відводів на стадії досудового розслідування слідчим суддею свідчить про наближення нашого кримінально-процесуально-го законодавства до міжнародних стандартів.

Стаття 81 КПК України 2012 р. не містить строку прийняття рішення про відвід слідчого. А згідно із ч. 3 ст. 60 КПК України 1960 р. рішення про відвід чи самовідвід повинно бути прийняте прокурором протягом 24-х годин після їх одержання. На нашу думку, строк вирішення відводу слідчому був визначений невдало. Попри зрозумілу і бажану мету – оперативно визначити законного суб'єкта розслідування, наврод чи це реально у 24-годинний строк. До такого висновку нас приводять вищевикладені пропозиції щодо перевірки заяв про відвід шляхом відібрання пояснень, витребування документів, що видається слушним. Поспішність при прийнятті цього рішення призведе або до необґрунтованого усунення слідчого від провадження по справі, або до безпідставної відмови у задоволенні відводу, що може призвести до недопустимості доказів із низкою негативних

наслідків. Також варто вказати, що у ст. 88 проекту КПК України № 1233 від 13.12.2007 року було запропоновано заяву про відвід або самовідвід слідчого вирішувати протягом трьох діб [21].

Виходячи із наведеного, варто було б внести доповнення у ч. 2 ст. 81 КПК України такого змісту: «Всі відводи під час досудового розслідування розглядає слідчий суддя протягом трьох діб, а під час судового провадження – суд, який його здійснює». Результат розгляду заяви про відвід, самовідвід слідчого слідчий суддя викладає у формі ухвали з обов'язковим зазначенням мотивів рішення.

Особливе практичне значення має наукове обґрунтування вирішення питання про наслідки заявлення самовідводу, відводу щодо подальшої діяльності слідчого до його вирішення. Це питання КПК України 2012 р. не врегульовано, проте вимагає коректного розв'язання. Варто вказати, що у наукових джерелах обстоюється загальна думка, що у разі подання відводу чи самовідводу слідчий не припиняє роботу по кримінальному провадженню до вирішення питання [9, с. 122; 10, с. 57; 6, с. 130; 5, с. 179; 18, с. 97; 19, с. 201; 22, с. 64; 16, с. 97; 23, с. 137].

Ми не можемо сприйняти таку позицію, оскільки на слідчого повністю поширюють свою дію принцип законності (ст. 9 КПК) та вимога вільної оцінки доказів (ст. 94 КПК України 2012 р.), обидва із яких вимагають неупередженого ставлення до обставин кримінального провадження та його учасників. На нашу думку, до вирішення питання про відвід слідчий не повинен вчиняти дій по збиранню чи перевірці доказів, їх джерел, а обмежитися іншими процесуальними діями. Така позиція нами пояснюється такими аргументами. По-перше, у ст. 370 КПК України 1960 р. проведення розслідування особою, яка підлягає відводу, віднесено до так званих безумовних істотних порушень кримінально-процесуального закону. На такій позиції ґрунтується судова практика [24, с. 331]. Такий висновок підтримується і науковцями [2, с. 74]. По-друге, докази, зібрані органом розслідування, який підлягав відводу, неодмінно мають визнаватися недопустимими, що означає їх юридичну непридатність для обвинувачення [25, с. 52; 26, с. 16]. У невідкладних випадках відповідні начальник органу розслідування або прокурор можуть провести слідчу дію замість слідчого, якому заявлено відвід (п. 4 ч. 2 ст. 36, п. 6 ч. 2 ст. 39 КПК), або сам слідчий може дати доручення провести слідчу дію оперативному підрозділу (п. 3 ч. 1 ст. 40 КПК), або в іншій місцевості іншому слідчому (ч. 6 ст. 218 КПК).

У разі заявлення самовідводу і до його вирішення слідчий взагалі повинен утриматися від здійснення розслідування. Бо якщо слідчий визначає для себе і вказує на конкретні обставини, які в силу закону перешкоджають йому бути незалежним суб'єктом розслідування, на нашу думку, аргументована заява слідчого про самовідвід повинна задовольнятися слідчим суддею. Можлива відмова слідчого судді у задоволенні цієї обґрунтованої заяви неминуче породжує сумніви у законності подальшого провадження відповідним слідчим. Разом із тим, якщо заява про

самовідвід не ґрунтується на вагомих аргументах, а є спробою ухилитися від ведення провадження, то вона не підлягає задоволенню.

Слідчий суддя повинен відмовити в задоволенні відводу, якщо у заяві не наведено обставин, які виключають участь слідчого у кримінальному провадженні, або вказані слідчиком обставини ґрунтуються на суб'єктивному сприйнятті і не підтвержені конкретними аргументами, які доводять наявність сумнівів у неупередженості слідчого.

Рішення про відмову у задоволенні самовідводу, відводу повинне бути мотивовано таким чином, аби кожен аргумент заявника був проаналізований. У разі незгоди із певним твердженням заявника слідчий суддя повинен вказати причину протилежного висновку. У разі відмови у задоволенні заяви про самовідвід чи відвід слідчий продовжує розслідування, про що має бути поінформовано заявника.

При задоволенні заяви про відвід, самовідвід слідчий усувається від подальшого провадження, і керівник органу досудового розслідування повинен призначити іншого слідчого для продовження розслідування.

Висновки. Вважаємо за необхідне доповнити ст. 77 КПК України 2012 р. частиною 3, в якій вказати на обов'язок слідчого оголосити підозрюваному, потерпілому, цивільному позивачу, цивільному відповідачу про прийняття ним справи до свого провадження та роз'яснення права і підстав відводу, що

фіксується протоколом. Таке положення має застосовуватися і при розслідуванні справи групою слідчих, а також при виконанні окремих і судових доручень.

Відвід у кримінальному судочинстві згідно із КПК України 2012 р. можуть заявити тільки особи, які у провадженні захищають власний інтерес, та їх представники, а в судових засіданнях – також прокурор. Запропоновано доповнити ч. 2 ст. 80 КПК України 2012 р.

Заява про відвід чи самовідвід слідчого може бути подана на будь-якому етапі досудового слідства після того, як підстава до відводу стала відома особі, яка його заявляє. Форма заяви про відвід може бути як письмова, так і усна з обов'язковим зазначенням конкретних та аргументованих обставин заявлення відводу. Усна заява має фіксуватись у протоколі слідчим. Слід передбачити обов'язок слідчого викласти свої пояснення з приводу заяви про відвід, доповнивши ст. 81 КПК України 2012 р. Вказану заяву зі своїми поясненнями він повинні передати слідчому судді.

Запропоновано внести зміни в ч. 2 ст. 81 КПК України 2012 р., закріпивши в ній строк вирішення відводу слідчого не пізніше 3 діб із моменту надходження заяви до судді.

У разі задоволення заяви про відвід, самовідвід слідчого кримінальне провадження за рішенням керівника органу досудового розслідування передається для провадження іншій уповноваженій службовій особі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Рыжаков А.П. Краткий курс уголовного процесса / А.П. Рыжаков. – М.: Филинь, 1998. – 384 с.
2. Александров С.А. Правовые гарантии возмещения ущерба в уголовном процессе / С.А. Александров. – Горький: ВГШМ, 1976. – 124 с.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України (зі змінами та доповненнями станом на 02.11.2015). – Київ.: видавець А.В. Паливода, 2015. – 327 с.
4. Кучинська О.П., Кучинська О.А. Кримінальний процес України / О.П. Кучинська, О.А. Кучинська. – К.: Прецедент, 2005. – 202 с.
5. Кримінально-процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. За заг. ред. В.Т. Маляренка, В.Г. Гончаренка. – Вид. четверте, перероблене і доповнене. – К.: Юрисконсульт, КНТ. – 2007. – 896 с.
6. Комментарий к Уголовно-процессуальному кодексу Российской Федерации / Под ред. А.Г. Коваленко. – М.: Издательство «Эксмо», 2003. – 1264 с.
7. Уголовно-процесуальний кодекс України. Научно-практический комментарий. Под общей редакцией В.Т. Маляренко, Ю.П. Аленина. – Х.: ООО «Одиссей», 2007. – 1008 с.
8. Гордін Л.Я. Проблеми законодавчого забезпечення слідчо-оперативних груп / Л.Я. Гордін // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2004. – № 1–2 (9–10). – С. 236–239.
9. Настольная книга следователя / Л.Р. Шейнин, П.И. Тарасов-Родионов, С.Я. Розенблит. – М.: Государственное издательство юридической литературы, 1949. – 879 с.
10. Токарева М.Е. Процессуальные сроки при расследовании преступлений / М.Е. Токарев. – М.: Всесоюзный институт по изучению причин и разработке мер предупреждения преступности, 1976. – 69 с.
11. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу: процессуальные функции / А.М. Ларин. – М.: Юридическая литература, 1986. – 160 с.
12. Мамедова Х. А. Институт отводов в уголовном судопроизводстве / Х.А. Мамедова. – Баку: 1986. – 124 с.
13. Гуляев А.П. Следователь в уголовном процессе / А.П. Гуляев. – М.: Юридическая литература, 1981. – 192 с.
14. Фаткуллин Ф.Н., Зиннатуллин З.З., Аврах Я.С. Обвинение и защита по уголовным делам / Ф.Н. Фаткуллин, З.З. Зиннатуллин, Я.С. Аврах. – Казань.: Издательство Казанского университета, 1976. – 165 с.
15. Дежнев А.С. Возможен ли отвод в стадии возбуждения уголовного дела / А.С. Дежнев // Законность. – 2006. – № 1. – С. 46–48.
16. Уголовно-процесуальний кодекс Української ССР. Научно-практический комментарий / В.Г. Белоусенко, Ю.М. Грошевой, А.Я. Дубинский, М.М. Михеенко; под. ред. П.Г. Цупренко. – К.: Издательство политической литературы Украины, 1984. – 595 с.
17. Михеенко М.М. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України / М.М. Михеенко, В.П. Шибіко, А.Я. Дубинський. – К.: Юрінком, 1995. – 639 с.
18. Комментарий к Уголовно-процесуальному кодексу РСФСР. Под. ред. В.М. Лебедева. – М.: Спарк, 1995. – 613 с.
19. Михайленко А.Р. Расследование преступлений: законность и обеспечение прав граждан. Научно-практическое издание / А.Р. Михайленко. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 448 с.
20. Задерако В.Г. Институт отводов в советском уголовном процессе / В.Г. Задерако. – Харьков: 1978. – АҚД. – 17 с.
21. Проект Кримінально-процесуального кодексу України № 1233 від 13.12.2007 р. // Внесений народними депутатами України В.Р. Мойсиком, І.В. Вернидубовим, С.В. Ківаловим, Ю.А. Кармазіним. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?id=&pf3511=31115.

22. Кримінально-процесуальний кодекс Української РСР. Науково-практичний коментар. За ред. М.Т. Самаєва. – К.: Видавництво політ. літ., 1968. – 400 с.
23. Савицкий В.М. Прокурорский надзор за дознанием и предварительным следствием / В.М. Савицкий. – М.: Гос. изд.-во юрид. лит., 1959. – 261 с.
24. Постанови Пленуму Верховного Суду України / За заг. ред. В.Т. Маляренка; упор. П.П. Пилипчук. – К.: Юрінком Інтер, 2007. – 408 с.
25. Щерба С.П., Савин А.В. Деятельное расследование в совершенном преступлении / С.П. Щерба, А.В. Савин. – М.: Спарк, 1997. – 110 с.
26. Зейкан Я.П. Право на захист у кримінальному процесі. Зразки процесуальних актів: збірник / Я.П. Зейкан. – К.: Юридична практика, 2005. – 190 с.

УДК 343.1

АСПЕКТИ АРГУМЕНТАЦІЇ ОБВИНУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОКУРОРА

ASPECTS OF ARGUMENT INDICTMENTS ACTIVITIES PROSECUTOR

Іванов А.О.,

кандидат юридичних наук, прокурор відділу нагляду за дотриманням законів органами фіскальної служби прокуратури Миколаївської області, радник юстиції, виконувач обов'язків доцента кафедри правознавства Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського

У статті висвітлено сутність та зміст такої кримінально-правової категорії, як «обвинувальна діяльність». Проаналізовано підходи різних учених щодо визначення категорії «обвинувачення». Автор акцентує увагу на розкритті змісту поняття «обвинувальна діяльність прокурора».

Ключові слова: обвинувальна діяльність, обвинувачення, державне обвинувачення, обвинувальна діяльність прокурора, кримінальне переслідування.

В статье освещена сущность и содержание такой уголовно-правовой категории, как «обвинительная деятельность». Проанализированы подходы различных ученых по определению категории «обвинение». Автор акцентирует внимание на раскрытии содержания понятия «обвинительная деятельность прокурора».

Ключевые слова: обвинительная деятельность, обвинение, государственное обвинение, обвинительная деятельность прокурора, уголовное преследование.

In the article essence and content of such criminal legal category as «Indictment activity». The approaches of different scholars on definition of «charge». The author focuses on revealing meaning of «Indictment activities prosecutor».

Key words: indictment activities, prosecution, public prosecution indictment activities prosecutor, criminal prosecution.

Актуальність теми. Сьогодні здійснюється активне реформування правоохоронної системи та упорядкування її відповідно до кращих міжнародних зразків. Правова реформа в Україні, що триває, значно трансформувала усталені правові інститути та створила нову пізнавальну ситуацію, яка потребує наукового осмислення та обґрунтування взагалі та обвинувальної діяльності зокрема.

У різні часи окремі питання обвинувальної діяльності прокурора досліджували В.О. Остапеч, В.В. Юричишин, С.М. Меркулов, С.А. Альперт, І.М. Козьяков та інші вчені. Водночас суттєве навантаження на органи прокуратури та відсутність узагальненої практики обвинувальної діяльності прокурора у новій моделі кримінального процесу актуалізують необхідність теоретичного обґрунтування та розроблення механізмів реалізації обвинувальної діяльності в кримінальному провадженні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз історичного процесу становлення та розвитку кримінального судочинства засвідчує, що обвинувачення завжди було квінтесенцією кримінального процесу, оскільки є необхідним елементом будь-якого кримінального

судочинства, незалежно від його типу та форми. Однак його юридичний зміст і пов'язані з ним наслідки не завжди однакові. Етимологічний аналіз слова «обвинувачення» свідчить про його походження від старослов'янського дієслова «обвинити», що мало значення обвинуватити, визнати винним, довести винність [1, с. 507]. Можна підтримати позицію дослідників, які відзначають, що коли кримінальне судочинство мало приватно-змагальний характер, терміна «обвинувачення» у правовому вжитку не існувало. Він виник на позначення певного слідчо-процесуального явища, а з другої половини ХІХ століття у юридичній науці слово «обвинувачення» розпочало застосовуватись у широкому значенні: як вимога до суду, діяльність обвинувача – кримінальне переслідування [2, с. 45]. Своєю чергою науковець І.В. Гловюк відзначає, що основою системи кримінально-процесуальних функцій традиційно вважається обвинувачення, оскільки саме воно «викликає до життя» інші основні кримінально-процесуальні функції, а саме захист і вирішення справи (правосуддя): обвинувачення за загальним правилом передують появі функції захисту та правосуддя й обумовлює їх виникнення [3].